

կան ու անհուն՝ իբր Համաճառագ մը զայն պիտի սիրենք . . . որ իրմէ անբաժան պիտի ունենայ իբր յաւերժութեան չունելի մը ներկայութիւնը . որուն հմայքին տակ անա որ պիտի տարուինք մեր անձնական Տեղութեան Մեղեգին ընդեւ լուզելու այդ մեծ Համանուագին:

Բա՛ր որ քնականորէն արդէն, ու հոգեկան ինքնարեւութեամբ՝ մեր անձին կեանքը իր սեպհական ներքին ժամանակովը կ'ըզանք ու կ'ապրինք, բայց պէտք է գիտնալ որ այդ ժամանակին էութեանն ու արժէքին մեր գիտակից անգործարձո՛ւմը միայն կարող կրնայ ընել զմեզ իրմէն մեղ գալիք բովանդակ բարիքին իրագործման: Արդարեւ այդպիսի խորացնող գիտակցութիւն մը միայն կարող պիտի դարձնէ զմեզ՝ մեր անձը իր բովանդակ Տեղութեանը մէջ մեր Եսին ներկայ ընելու, այս անգամ միակ և գերազոյն ներկայի մը մէջ հաւաքելով իր Անցեալին, ներկային և Ապագային երբեակ ներկաները: Երբ մեր այդ գերազոյն ներկային կարկինի ծայրերը կը բանանք այնքան որ այդ կարկինին ընդգրկէ լուսաւոր ու Զեռող հոգեկան ակտի մը մէջ մեր լինող գոյութեանը բովանդակը, ա՛յն ատեն գերազանցապէս կ'ունենանք ուրախութիւնը «ժամանակայնութեանը չարիքէն» միանգամ ընդ միշտ մեր էութեանը զերծման. անոր իր սեպհական յաւերժին մէջ հաստատմանը հրճուանքը ուր կը չքանայ նոյն իսկ մեր մահուան մզձաւանջը:

Որովհետեւ Յաւերժը պէտք է փնտռել ոչ զէպի անցեալը ետ երթալով՝ իբր թէ ըլլար ան մահաւանդ ժամանակներու սկիզբ. ոչ ալ զէպի ապագան յոյս-անձկութեամբ զայն սպասելով, իբր թէ ըլլար ան մահաւանդ ժամանակներու վախճան. այլ զայն պէտք է գտնել ներկային իսկ մէջ, այդ ներկան դարձնելով ժամանակի բովանդակին ներկան: Վասնզի Յաւերժը ներկային իսկութիւնն է ինքնին:

Ու Ամանորը իրաւ Տօն կ'ըլլայ երբ զայն կ'ընենք տարւոյն գերազոյն այն Օրը՝ ուր կը վերանորոգենք՝ զմեզ մեր յաւերժին մէջ ներհաստատող մեր էութեան խորագոյն այդ ակտը. մեր անձին բուն աղատութիւնը ու քաջութիւնը ու Զեռ գոյացնող այդ ակտը. ուր մեր Հոգին հանգիստաւորապէս կը բանանք մեր կեանքի Մեղեգիին բովանդակութիւնը իր մէջ խտացնող իմաստին, այս Մեղեգին ալ խառնելու, լայնաթափ Համանուագներուն Ազգութեան ու Մարդկութեան կեանքի՝ մեր ու ասոնց կեանքը, մեր ու ասոնց յաւերժը մեր ինքնութեան մէջէն մասնակից ընելու՝ ներկայ ընելու՝ մինչև սեմը հանելու Աստուածային Ոգոյն Համապարփակ ու Անհուն Յաւերժին:

Երուսաղէմ

Շ. Ռ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Եար. Սրտ 1942, էջ 186/8)

4. — ԴԱՆԹԻ ԴԱՂԱԿԸ

Սրտն՝ Դաւթի քաղաքն էր: Տեսնենք թէ, Դաւթի քաղաքը Արեւելեան թէ Արեւմտեան բլուրին վրայ շինուած էր: Ասոր լուծումը Գեհնի դիրքէն կախում ունի: «Գեհն»ը ռ՛ւր կը գտնուէր: «Գեհն»ը այն աղբիւրն էր որ այժմ կը կոչուի «Ում Տարաճ» Ս. Կոյսի աղբիւրը: «Գեհն» (Կիհն) բառը իր ստուգաբանութեամբ առատաբոլս աղբիւր կը նշանակէ (Հնիս. Հ. է. ԺԴ. 5): Արդարեւ, Ս. Դիրքը այս աղբիւրին համար յատուկ անուն մը չի տար, բայց «Գեհն» բառը բաւական յատկանշական է, հոն ջուրերու մասին կը խօսուի, որ աւազանի մը մէջ կը հաւաքուէին «ինքն եղեկիւս եխից զեւս ջրոյն Գեհնի զվերին, և ուղեկաց զնա խոնարհագոյն յարեմուտս կողմն քաղաքին Դաւթի, եւ յաջողեցաւ եղեկիւս յամենայն գործս իւր» (Բ. Մնաց. ԼԲ. 30):

Յաւանիկ ըսելու թէ, Ս. Դիրքին մէջ յիշատակուած «Գեհն»ը աղբիւր մը չէր, վասնզի հոն աղբիւր բառը գոյութիւն չունի, անարժէք փաստարկութիւն մըն է: «Գեհն»ի աղբիւրը ցած տեղ մը կը գտնուէր, հոն կ'իջնէին և հոնկէ կ'ելլէին (Գ. Թագ. Ա. 33, 38, 45): Աղբիւրին տեղը ճշդուած էր, Գեհնի ձորին (Բ. Մնաց. ԼԳ. 14), այսինքն՝ Կեղրոնի ձորին մէջ: Վասնզի Նախալ (Nahal) անունը երուսաղէմի համեմատութեամբ միշտ Արեւելեան հեղեղատը կը նշանակէր, հակադրութեամբ մը Արեւմուտք և Հարաւ գտնուող ձորին, որ միշտ «Կե» (Gê) յորջորջուած է:

Թագաւորաց պատմութեան մէջ, երկու դրուագներ «Գեհն»ը հռչակաւոր և յիշատակելի ըրած են: Երկուքն ալ կը համաձայնին այն դիրքին հետ, զոր մենք «Գեհն»ին կուտանք: Դաւիթ թագաւորի կենդանութեան, Ադոնիսար թագաւոր պսակելու ատեն, իր կուսակիցները զայն Ռօգէլ (Rogel) աղբիւրը առաջնորդեցին, որու մասին Յովսեփոս կ'ըսէ թէ, թագաւորի պար-

տեղներուն մէջ կը գտնուէր: Այժմ՝ Ռոզկա աղբիւրը հիմակուան «Պիւր-Ելուպի» (Թորայ Հոր) հետ կը նոյնացնեն: Դաւիթ Թագաւոր Սողոմոնը իջեցնել տուաւ և հրամայեց որ զայն «Գեհնոն»ի մէջ թաղաւոր պահեն: Գաղաքին բնակիչները Ռոզկի աղբիւրէն խմացան տօնակատարութեան աւետաւոր աղմուկը, որով նոր միապետին թագաւորութիւնը ծանուցուեցաւ: Հետեւեալ, «Գեհնոն»ը անկէ հեռու տեղ մը չէր, նոյն ձորին մէջ, քիչ մը աւելի քարծր տեղ մը կը գտնուէր: Բաց աստի, աւանդութիւնը «Աւելովամ» անունին կուտայ նաև «Գեհնոն»ի աղբիւր անունը, Թարկուսը, այն հատուածին մէջ որու մասին կը խօսինք, «Գեհնոն»ին կուտայ նաև «Աւելովամ» անունը: Եղեկիաս «Եխից զԵլս ջրոյն Գեհնոնի զվերին, և ուղղեաց զնա խոնարհագոյն յարեմուտս կողմն քաղաքին Դաւթի» (Բ. Մնաց. ԼԲ. 30): Եղեկիաս թագաւորի կողմէն կատարուած արուեստի այս գլուխ գործոցը նշանաւոր հանգիստացաւ:

Իմաստութիւն Յեսուայ Որդւոյ Սիրաքայ Յունարէն բնագրին մէջ հետեւել կերպով յիշատակութիւն կայ «Եղեկիաս ամբարցոց իր քաղաքը և Կոլը (անտարակոյս Գեհնոն, Վուլկաթայի մէջ aquam = ջուր) մտցուց անոր մէջ և Ժայռը երկաթով ծակեց եւ ջրոց համար աղբիւրներ շինեց» (ԽԲ. 17, Վուլկաթայ 19): Եսայի Մարգարէն տըհաճութեամբ գիտել կուտայ, պաշտպանութեան այս աշխատանքին մէջ, առ Աստուած ունեցած իրենց յարաբերութիւնը «Եւ հանէք ձեզ ջուր ի մէջ երկուց պարբնպաց, ներքնագոյն քան զհին ջրմուղն. և ոչ հայեցաբուք յայն որ արարն զնա ի սկզբանէ, և հաստիչ նորա ի հեռուստ ոչ սկզբանէ, և հաստիչ նորա ի հեռուստ ոչ ծանեբուք» (ԽԲ. 11, հմտ. Դ. Թագ. Ի. 20): Երկու պարիսպներուն ուղղութիւնը մեզի ծանօթ է, այս երկու պարիսպներուն գուռը թագաւորի պարտէզին քովն էր. հոսկէ էր որ Սեղեկեայ փախաւ «Եւ գնաց ընդ ճանապարհն Արաբայ» այսինքն գէպի Յորդանանի կողմը (Դ. Թագ. ԻԵ. 4): Աւստի, այս մասը կեդրոնի ձորին մէջն էր: Այս բոլորը շատ յստակ է և զարմանալի է որ շատեր՝ «Գեհնոն»ը այժմեան քաղաքին Արեւմուտքը կը գնեն, Պիրքէթ-Մամիլլայի, հետ նոյնացնելով զայն: Իսկ ուրիշներ, հետ նոյնացնելով զանոնք «Գեհնոն»էն

զատ, ուրիշ «Գեհնոն» մը կ'ենթադրեն: Անոնք կ'ըսեն թէ, Եղեկիայի աշխատանքը կը կայանար, Պիրքէթ-Մամիլլայէն ջրմուղով մը ջուր բերել աւաղանի մը մէջ, որ այժմ Համամ-էլ-Բաթրաք կը կոչուի: Այս ձրի ենթադրութիւնը արգէն գլխի վայր փոխուեցաւ, Եղեկիայի յատուկ յիշուած բնագրիներէն: Վերև մեր յիշած անհիմն և ձրի ենթադրութիւնը յեղակարծ հետեւեալ մը կ'ունենայ ամէն անոնց համար, որոնք (ինչպէս մենք) համոզուած են Ս. Յարութեան Տաճարի վաւերականութեան, Ս. Յարութիւնը քաղաքի ամենահին մասին մէջ գնելով:

Վասնզի՝ Ս. Յարութեան Տաճարին բլուրը, ճշգրիտ Համամ-էլ-Բաթրաքի արեւմուտքը կը գտնուի: Վերջապէս, այս ենթադրութիւնը կարելի չէ նկատողութեան առնել: Բոլորին ծանօթ է Սելովամի արեւմտեայ թաղանթեան այն գեղեցիկ գլուխը (1880 Մայիսին) որ Ս. Կոյսին աղբիւրին ջուրերը ջրմուղով մը գէպի Սելովամի աղբիւրը կը տանէր: Ժայռին վրայ արձանագրուած գլուխը Մեսայի (Mesa) արձանագրութեան շատ կը նմանին: Այս արձանագրութիւնը եւ գործը Եղեկիաս թագաւորին օրէն մնացած էր: Արձանագրութիւնը գրեթէ նոյնանման է Մնացորդաց Գիրքին մէջ յիշուած (ԼԲ. 30) «Գեհնոն»ի ջրմուղին հետ. «Եխից զԵլս ջրոյն Գեհնոնի զվերին, և ուղղեաց զնա խոնարհագոյն յարեմուտս կողմն քաղաքին Դաւթի» (Բ. Մնաց. ԼԲ. 30, Դ. Թագ. ԺԼ. 17): Արձանագրութիւնը միևնոյն եղբրը ունի զորս Բաթրաթիմեն = Թագաւորաց Գիրքերուն յաւելուածը, Գեհնոնի ջրմուղին պատմութեան մէջ ունի «Ջուրերը դուրսէն կուգան և կ'իլլին և կը թափին աւաղանին մէջ»: Նոյն բառը հոս ալ կը տեսնուի Մոզա (Moza): «Ջրմուղը կամ ջրանցքը 1200 կանգուն էր և Ժայռին բարձրութիւնը մինչև վար 100 կանգուն էր»:

Յայտնապէս հոս, Ս. Գիրքին պատմւածքին և ճշգրտութեան մասին հոյակապ յայտնութիւն մըն է վերի յիշատակութիւնը: Ենթադրել ուրիշ ջրմուղ մը, ուրիշ Գեհնոն մը, պատմական աղբիւրներու կալուածը ձգել կը նշանակէ: Բաց աստի, բոլորը համաձայն են նշանակէ: Բաց աստի, այժմեան քաղաքին Արեւմուտքը ունի աղբիւր գոյութիւն չէ ունեցած: Վերին աղբիւրը, որուն ջուրերը Եղեկ-

խափ ջրմուղին մէջէն կը հոսէին դէպի Սեւոյումի աղբիւրը, դեռ գոյութիւն ունին։ Ան հիմակուան Ս. Կոյսի աղբիւրն էր։ Այժմ «Գեհնոն»ի գիւղքը կատարելապէս ճշտուեցաւ։ Այս մասին է որ, Թագաւորաց Գիրքին յաւելուածը կ'ըսէ «Եղեկիս ամրացուց իր քաղաքը և Կսկը անոր մէջ մըտացուց» (ՈՒ. 19)։ Նոյն բանը կ'ըսէ նաև Մնացորդաց Գիրքը թէ ջուրը Արեմուտքէն Դաւթի քաղաքը բերուեցաւ (Բ. Մնաց. ԼԲ. 30)։

Ձեռք գիտեր թէ թագաւորը ի՞նչ բրաւ Սենեքերիմ արքային դէմ, երուսաղէմ քաղաքին այս կամ այն թաղը պաշտպանելու համար։ Իր քաղաքը, ամէն բանէ առաջ, Դաւթի քաղաքն էր, անտարակոյս Տաճարը, որու մասին բնաւ չի խօսիր, պաշտպանութեան նոյն դրութեան մասը կը կազմէր։

Թագաւորը, քաղաքէն դուրս գտնուող աղբիւրները փակեց, Ասորեստանցիները ջուրէն նեղելու համար, և թէ երուսաղէմը ջուրի պակաս չունեցաւ։ Նորոգեց պարիսպը, և աշտարակներով զայն ամրացուց, դուրսէն երկրորդ պարիսպ մը շինեց։ Ասով երկրորդ պարիսպ մը երեան եկաւ, որու մասին Եսայի մարգարէն կը խօսի, և ասով Վերին Աւազանին շինութիւնը անհրաժեշտ դարձաւ։ Քաղաքին շրջապատը ընդարձակուեցաւ, առանց երբեք հին ամրոցները ձգելու։

Դարձեալ Վերին Աւազանի մասին կը խօսուի, անիկա քաղաքին պարիսպին եւ թագաւորի պալատին մօտն էր, ինչպէս որ, Ասորեստանի թագաւոր Սաղմանասարի զըրկած պատգամաւորներէն կը հասկցուի «եւ ելին եւ կկին յերուսաղէմ և կացին ի վերայ ջրմղին Վերնոյ Աւազանին, որ է ի ճանապարհին Թափի» (Դ. Թագ. ԺԸ. 17)։ Տեսանք թէ, երբ Եղեկիս թագաւորի մասին կը խօսուի, միշտ Արեւելեան բլուրը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ։

Եղեկիս թագաւոր, հոն էր որ շինել տուաւ իր ջրմուղը, հոնկէ Դաւթի քաղաքը ջուր բերելու համար, Արեմուտքի ուղղութեամբ. հոն էր որ կրկին պարիսպ մը շինեց. հոն էր որ թագաւորին պատգամաւորները ներկայացան բանակցութեան համար։ Ուստի, Դաւթի փառքը Արեւելեան փոք բլուրին վրայ կառուցուած էր։

Ան, վերին Սեւոյումի աղբիւրն Արեւելքը կը գտնուէր։

Ջրմուղին ծայրը դեռ մինչև հիմայ կայ, գիւրին է ապացուցանել թէ, ան բլրան վերջամասին Արեմուտքէն կը սկսէր և Տաճարին Հարաւը կը վերջանար։ Հոն, կամ անոր մօտ և կամ նոյն բլրան ունէ մէկ մասին վրայ պէտք է փնտռել Դաւթի քաղաքը, եթէ երբեք Գեհնոնի և Ս. Կոյսի աղբիւրն իրարու հետ ունեցած անվիճելի նոյնացումը ընդունինք. «ինքն Եղեկիսս եխից զԵլս ջրոյն Գեհնոնի գլխին, և ուղղեաց զնա խոնարհագոյն յարեմուտս կողմն քաղաքին Դաւթի» (Բ. Մնաց. ԼԲ. 30)։ Վերի բնագիրը ումանց պատճառ եղած է որ, Դաւթի քաղաքը հիմակուան Յոպպի գրան քովը գնեն, ուրիշ Գեհնոն մը երեւակայելով, որուն ջուրերը քաղաքին Արեւմուտքը հասնէին։

Տեսանք նաև թէ, ի՞նչ պէտք է մտածել այն ճարտար հնարքի մասին, որով ումանք Դաւթի քաղաքը Ս. Յարութեան շրջանակին մէջ կը գնեն։ Մանաւ թագաւորին օրով «Գեհնոն»ը նորէն կը յիշատակուի. «եւ ասկէ ետքը Դաւթի քաղաքին դուրսը, Գեհնոնի արեմտեան կողմը հեղեղատին մէջ, ու մինչև Ձկանց զրան բերանը պարիսպ մը շինեց, Ուփաղն ալ մէջը առնելով, ու զանիկա շատ բարձրացուց և Յուդայի բոլոր պարսպաւոր քաղաքներուն մէջ զօրքի իշխաններ դրաւ» (Բ. Մնաց. ԼԿ. 14)։

«Այս հատուածին մէջ, կ'ըսէ Պրն. Կէրէն, «Գեհնոն»ը Կեդրոնի ձորին հետ կը նոյնացուի, որուն Արեմուտքը պարիսպը կը տարածուէր և որու մասին է որ կը խօսուի» (*)։

Ուստի, Դաւթի քաղաքը իր արտաքին պարիսպներովը, Կեդրոնի ձորին կից կամ մօտը կը գտնուէր, վասնզի ո՛չ մէկ բանով կարելի է ապացուցանել թէ, պարիսպները քաղաքէն շատ հեռու կը գտնուէին. հետեւաբար, քաղաքին արտաքին պարիսպը, նոյնիսկ եթէ ձորին խորքին վրայ կառուցուած ըլլար, կից էր ձորին, մինչդեռ նկատի պէտք է առնել որ, հին պարիսպը ամենամօտիկ գագաթին վրայէն կը շարունակուէր։ Ս. Գիրքին մէջ, ուրիշ տեղ մը, Դաւթի

(*) S^h's Jérusalem, Victor Guérin, Sup. Բարիդ, 1889, էջ՝ 40։

քաղաքին անունը, մասնաւոր իմաստով մը գործածուած կը գտնենք, և քաղ թաղաւորը, երուսաղէմ քաղաքին մէջ, և ո՛չ թէ թագաւորաց զերեկմաններուն մէջ թաղուեցաւ, որ Դաւթի քաղաքին մէջ կը գտնուէր ճնշեաց և քաղ ընդ հարս իւր, և թաղեցաւ ի քաղաքին երուսաղէմի, (Դաւթի քաղաք!) վասնզի ոչ ժուժեն զնա ի զերեկմանս թագաւորացն մուծին» (Բ. Մնաց. ԻԲ. 27):

Դարձեալ, երկրորդ բնագիր մը, Գեհոն-Սելովամ, Դաւթի քաղաքին հետ ունեցած յարաբերութիւնները ճշդելու կը ձգտի, բայց նկատելով որ, Նեէմիայի Գ. գլուխը մթին է, հոս չենք կրնար նկատի առնել: Միւս կողմէն, պէտք է նկատի առնենք որ, պարսպին շինութեան զիծը որ շատ ալ յատակ չերևիր, Արեւելէն Հիւսիս՝ ապա Արեւմուտք՝ հուսկ ուրեմն Հարաւ կ'երկնար, իր մեկնակէտին միանալու համար: Այժմ՝ եթէ ուզենք քաղաքին շրջանը ընել, Ս. Մարիամի դուռէն մինչև Յոզպէի դուռը երթալու համար, աւելի զէպի Հարաւ պիտի իջնենք, այս ուղղութիւնը բռնելով, նախ Աղբիւրի դրան պիտի հանդիպինք, յետոյ Սելահ աւազանին պարիսպներուն, Թագաւորաց պարտէզին մէջ, զոր Վուրկթան Սելովամ կը թարգմանէ, բազմաթիւ մեկնութիւններու մեծամասնութեամբ: Ապա պիտի անցնինք աստիճաններէն որ Դաւթի քաղաքէն կ'իջնեն, Դաւթի զերեկմանին, ապա արուեստակեալ աւազանը և անկէջ մինչև Հերոսներու տունը (Բ. Եզր. Գ. 15 և 16): Յաջորդիւ, Տաճարին պիտի մօտենանք:

Եթէ, Դաւթի քաղաքը Սելովամի աղբիւրէն վեր կը գտնուէր, շրջանի մը մէջ, ուր քաղաքը Ուփէլ կոչուած փոքր բլրան կառուցուած ըլլալով, Դաւթի քաղաքը, Արեւելեան այս բլուրին վրայ կը գտնուէր, կառուցուած աւազանը շատ զիւրութեամբ կարիլի է գտնել, ասիկա անտարակոյս Գեհոնի աւազանն էր, իսկ Հերոսներու տունը՝ Միջնաբերդը:

Բաց աստի, մենք արդէն ասկէջ առաջ տեսնք թէ, նախկին Սիոնը, Դաւթի քաղաքին հետ կը շփոթուէր, ուստի, Սիոնը Արեւելեան բլուրին վրայ կը գտնուէր, կամ աւելի ճիշդ բացատրութեամբ, այս բլուրը Սիոն լեռ անունով կը ճանչցուէր:

* * *

Ուրեմն եզրակացնենք որ, ո՛չ աւանդութիւնը, ո՛չ ալ Տաճարին համար տրուած Մորիա անունը և ոչ ալ Յովսեփոսի հեղինակութիւնը մեզի ամենեւին արգելք չեն հանդիսանար, բնագիրներու քննութենէն վերջ, հետեւեալ մեկին արդիւնքը տալու համար:

Սիոն անունը, նախ Յերուսաղեոց Միջնաբերդին, երուսաղէմի Հարաւ-արեւելեան բլուրին համար գործածուեցաւ, ապա Տաճարին բլրան համար, քաղաքը և իր բնակիչները իրարմէ ճշգործելու համար, ապա Սիոն անունը յետագայր՝ եղափոխուեալ մը տեղափոխուեցաւ, և իր առաջին սահմանեալ տեղւոյն համար, քաղաքին ամենաբարձր բլրան համար գործածուեցաւ: Այժմ՝ մենք ալ Սիոն անունը կրնանք տալ այս մասին համար, նկատի ունենալով պատմութեան զանազան շրջաններուն մէջ Սիոն բառին ունեցած զանազան իմաստները այլեւայլ տեղերու նկատմամբ:

«Սուրբ» բառը, որ Սիոն լեռան կը տրուէր, գործածութենէն զադրած ածական մը չէ՝ ամենեւին:

Սիոնը, մեր բոլորին յարգանքը կը վայելէ, հոգ չէ թէ, այժմ՝ Տապանակ Ուխտին հոն չըլլայ, քանի որ այս Սուրբ լեռան վրայ է որ, Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, Ս. Հաղորդութեան «ահաւոր և անպատու» խորհուրդը հաստատեց, դարձեալ հոս, այս Սուրբ լեռան վրայ է որ, աշակերտներուն խոստացուած Ս. Հոգին իջաւ հրեղէն լեզուներով (Գործք Առաք. Բ. 1-21): Այս պատճառաւ էր որ, և ո՛չ թէ Տապանակին (Հին Ուխտ) համար, երուսաղէմի Առաքելական եկեղեցին, Սիոն լեռը կը յարգէր գրեթէ համահաւասար Սուրբ Յարութեան Տաճարին հետ:

Ասոր համար է որ բազմաթիւ ուխտաւորներ, դարերու ընթացքին, միշտ սիրով և երկրպագութեամբ այցելած են և միշտ պիտի այցելեն ուխտի և երկրպագութեան, հոգ չէ թէ «Սիոն» լեռը մերկացած ըլլայ անցեալի իր շքեղ փառքերէն, երգելով Սաղմոսերգուն հետ փառաբանութեան հետեւեալ երգը «Մեծ է Տէր և օրհնեալ է յոյժ, ի քաղաք Աստուծոյ մերոյ ի լեռան սուրբ նորա . . . »:

(Վերջ)

ՊԱՐԴԵՒ ԿԱՐԴԱՊԵՏ